

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd

Det Kongelige kultur- og kirkedepartement
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Dato: 06.04.2009

Vår ref: 09/68-4 KST

Deres ref: 2008/00086 KIA POG

Høringsuttalelse: Pilegrimsmotivet som nasjonal satsing

Vi viser til utredningen ”På livets vei” som av Kultur- og kirkedepartementet er sendt på høring til blant annet landets bispedømmeråd og biskoper. Vi takker for velvilje med utsatt høringsfrist, noe som har gjort det mulig med behandling i rådets møte 27. april. I det følgende gir Nidaros bispedømmeråd og Nidaros biskop en felles høringsuttalelse.

Innledning - hovedsynspunkt:

Nidaros bispedømme har gjennom de siste 20 årene merket en økende interesse for pilegrimsarbeid og pilegrimsvandringer. På ulike måter har det fra bispedømmets side, og fra flere andre aktører, blitt arbeidet bevisst med ulike pilegrimsspørsmål – herunder pilegrimsmotivets innhold, innholdet i vandringene, fremkommelighet og merking av ledene, overnattingsmuligheter og mottaket ved Nidaros domkirke. Når Kultur- og kirkedepartementet nå initierer en forsterket innsats på området, ser vi dette som en videreføring av det omfattende arbeidet som allerede er i gang.

Nidaros biskop og Nidaros bispedømmeråd vil berømme departementet for det initiativ som er tatt. Gjennom utredningen legges et grunnlag for en videreføring og styrking av et pilegrimsarbeid som vi anser for særdeles viktig. Etter vår vurdering etterlater utredningen likevel flere uavklarte spørsmål og noen av forslagene bør vurderes i en sammenheng hvor dagens aktører i pilegrimsarbeidet involveres på en sterkere måte. Vi antar at denne høringen er å betrakte som første ledd i en slik prosess.

Med tanke på det brede engasjement for pilegrimsvandringer som eksisterer i mange menigheter langs ledene og de erfaringene som menighetene sitter inne med, hadde vi ventet at menighetsråd sto på listen over høringsinstanser. Vi har for vår del funnet det riktig å oversende uttalelsen til både domprosten og Nidaros domkirke og Vår Frue menighetsråd og bedt om at eventuell uttalelse derfra sendes departementet direkte.

Allerede innledningsvis er det god grunn til å gi støtte til utredningens hovedstrategier og de mest sentrale forslagene. Gjennom denne utredningen øyner vi konturene av en bred nasjonal satsing på pilegrimsarbeidet, noe som vil måtte bli til i et langsiktig perspektiv. En slik satsing vil være tjenlig sett fra både kirkelige og samfunnsmessige innfallsvinkler.

Historisk forankring, utvikling og status – grunnlaget for utredningens anbefalinger

Utredningen beskriver gjennom 140 sider ulike forhold som har vært viktig for fremveksten i pilegrimsarbeidet, og forhold som bør være av betydning når den fremtidige satsing på pilegrimsmotivet skal utformes.

Både Olavsarvens betydning, pilegrimsvirksomheten slik den fremstår i dag og en beskrivelse av ”Pilegrimsmotivet” i mange av fylkene berøres. Likeså situasjonen for pilegrimsvirksomheten i andre land og berøringspunktene mot reiselivet.

Det viktigste med denne gjennomgangen er etter vår vurdering den bredde som her kommer til syne. Dette gjelder blant annet geografisk og økumenisk, i forståelsen av pilegrimstradisjonens innhold og ved berøringspunkter mot mange samfunnsområder.

Om gjennomgangen er dekkende og fullstendig og yter rettferdighet i ett og alt er et krevende spørsmål som vi ikke ser det mulig å kommentere i sin fulle bredde. Vi vil likevel peke på at pilegrimstradisjonene langs kysten kunne ha vært beskrevet grundigere og blitt fanget opp sterkere i den foreslåtte satsingen. Linjene fra blant annet Trondenes til Nidaros står fra gammelt av sentralt og har fortsatt gyldighet.

Med den kjennskap som biskop og bispedømmeråd har til utviklingen i pilegrimsarbeidet de siste tiårene, er det naturlig å etterspørre en grundigere samlet fremstilling av hva som har skjedd på dette feltet de siste 15 – 20 årene.

I tillegg til biskop og bispedømmeråd har både Riksantikvaren, Direktoratet for naturforvaltning, flere fylkeskommuner og menigheter vært viktige aktører. Også Kultur- og kirke departementet har gitt sine bidrag, ved blant annet opprettelse av stillinger for pilegrimsprester, ved tilskudd til Nidaros pilegrimsgård og ved den posisjon som er gitt til Stiklestad nasjonale kultursenter og Olavsfestdagene i Trondheim. Riksantikvarens initiativ til merking av pilegrimsledene og åpningen av pilegrimsleden i 1997 står i en særstilling. Både gjennom bispedømmets pilegrimsutvalg og senere Samarbeidsforum for pilegrimsleden er pilegrimsvirksomheten utviklet videre. Miljøverndepartementets verdiskapningsprosjekt på kulturminneområdet fører nå viktige sider ved pilegrimsarbeidet videre gjennom Pilotprosjekt Pilegrimsleden.

Foranstående er en summarisk og ingen utfyllende opplisting av noen elementer i det som har skjedd de siste årene, sett fra vårt bispedømme. Den videre utvikling av pilegrimsmotivet må stå i sammenheng med og representere en videreføring av det som nå er i et godt spor. Ikke minst derfor ville det vært nyttig med en grundigere samlet fremstilling av arbeidet de siste 15 årene. Det finnes flere slike beskrivelser. Vi tillater oss å vedlegge biskop Finn Wagles artikkel fra oktober 2007 om dette.

Utredningens anbefalinger:

Kap. 23 omhandler en rekke anbefalinger og med forutsetning om betydelig offentlig finansiering. Vi ser at dette kan utløse spørsmål om prioriteringer. Samtidig er mange av anbefalingene ufullstendig beskrevet, noe som gjør at det ikke er enkelt å være konkret og tydelig i alle tilbakemeldingene.

Mål og forutsetninger

Innledningsvis formuleres målet for arbeidet slik: ”Målet er å skape en god modell for forvaltning, utvikling og fornying av pilegrimstradisjonene i Norge, der en viktig del er samarbeid med internasjonale miljøer.” Dernest pekes på noen viktige forutsetninger og det foreslås en rekke tiltak.

Utredningen har en intensjon om å videreføre pilegrimsarbeidet i et bredt nasjonalt perspektiv hvor både historie, kultur, natur, religiøsitet, reiseliv o.a. skal utgjøre en helhet gjennom den tverrfaglighet de ulike interessentene representerer. En slik bred tilnærming er verdifull og vi har ikke merknader til dette.

Likevel er det her nødvendig å peke på at blant forutsetningene for å nå målet er ikke tatt med den åndelige og religiøse forankring som basis for videreutvikling av pilegrimstradisjonene. Tidligere i utredningen kommer pilegrimstradisjonenes bakgrunn og historie til syne gjennom mange gode beskrivelser. Desto mer nødvendig blir det å minne om at også den videre utvikling av pilegrimstradisjonene må ha kirkens åndelige og religiøse dimensjon som bærende grunnlag. Det forhindrer ikke at den enkelte pilegrim selv må stå fritt til å gi innhold til sin egen pilegrimsreise.

Pilegrimsledene og overnattingsmuligheter

Her er vi ved et sentralt punkt - en avgjørende forutsetning for å lykkes med å nå målet med den nasjonale satsingen. Dette må omfatte å ivareta lokale pilegrimstradisjoner og pilegrimsmål som er etablert over hele landet, ikke bare ledene mot Nidaros.

Pilotprosjekt Pilegrimsleden har i dag i oppdrag å arbeide med slike utfordringer. Dette er imidlertid et tidsbegrenset prosjekt. Erfaringen tilsier at behovene innen disse områdene ikke vil være løst i løpet av prosjektperioden, og merking og vedlikehold av ledene vil uansett være en kontinuerlig oppgave.

Det vil være et godt strategisk valg å tilrettelegge en varig organisasjon for å ivareta dette. Det er naturlig at departementene vurderer fremtidig fordeling av oppgaver på disse områdene, og som et ledd i det ser på hvilke oppgaver det er naturlig å samle i et nasjonalt pilegrimssenter.

Pilegrimsfond

Vi viser til at utredningen har store visjoner for pilegrimsvirksomheten i årene framover. Dersom dette skal kunne realiseres vil det være et betydelig behov for midler på en rekke områder i mange år framover. Forslaget om pilegrimsfond og støtteordninger er derfor et verdifullt forslag som det er all grunn til å gi sin tilslutning til.

Vi har ikke oversikt over de støtteordninger innen for eksempel reiseliv, bygdeutvikling og gårdsturisme, eventuelt gjennom Innovasjon Norge, som eksisterer og som en til dels har mulighet for å nytte seg av allerede. Vi antar at departementene vil vurdere forslaget om egne fond og støtteordninger nærmere i lys av blant annet det som allerede eksisterer. Det avgjørende er at det sikres en langsiktig finansiering i et omfang som gjør at visjonene kan realiseres.

Nasjonalt pilegrimssenter

Biskop og bispedømmeråd gir sin støtte til at den strategiske tenkning som ligger bak at det opprettes et nasjonalt pilegrimssenter. I dag kjennetegnes pilegrimsarbeidet av mange aktører både nasjonalt og regionalt/lokalt. Det er behov for en instans med samlende ansvar for viktige nasjonal oppgaver og som kan spille en aktiv rolle i det nettverk for pilegrimsarbeid som finnes i hele landet. Ved utformingen av det nasjonale

senteret er det viktig at det engasjement som allerede eksisterer blir ivarettatt. Vi er enige i at den naturlige lokalisering for et slikt senter er i Trondheim.

Oppgaver, styringsorganer, forholdet til andre aktører m.v. må fastsettes i lys av dette. Vi ser behov for at det arbeides videre med flere av de forslag som ligger i utredningen. Ikke minst fordi det allerede er mange aktører må disse bringes sammen med sikte på forpliktende omforente løsninger - slik at videreføringen skjer på en måte som utløser nytt engasjement hos alle. I denne omgang er det naturlig å peke på:

- I dag er flere departementer engasjert i pilegrimsarbeidet. I den videre konkretisering av pilegrimssatsingen antar vi at departementene avklarer sine roller og vi anbefaler at det skjer på en måte som bidrar til å samle den nasjonale satsingen i ett nasjonalt pilegrimssenter.
- Satsingen må ha et langsiktig og varig perspektiv. Utredningens tidshorisont med ambisjon om at senteret skal være fullt ut implementert innen 2012 synes knapp.
- Organiseringen av og styringsmodellen for senteret er beskrevet bare som en grov skisse. Vi ser det som viktig at sentrale aktører blir inkludert, enten direkte i styret eller i andre organer knyttet til sentret, slik at det etableres eierforhold og påvirkningsmuligheter.
- Pilegrimssentret bør få en økumenisk forankring også i vårt land gjennom deltagelse fra for eksempel Norges kristne råd.
- Flere oppgaver som i dag ligger under Riksantikvaren og fylkeskommunene foreslås lagt til sentret, jfr. tiltakene under 23.2.6. Vi antar at de berørte instanser vil uttale seg nærmere om dette og at det her også vil skje en avklaring departementene imellom.
- Det nasjonale sentret er i utredningen foreslått å få navnet "Trondheim nasjonale pilegrimssenter". Lokaliseringen til Trondheim har vi tidligere uttalt oss positiv til, men vi tror ikke det er naturlig å knytte bynavnet til sentret. Etter vår vurdering er et bedre alternativ: "Nidaros nasjonale pilegrimssenter".
- Den foreslåtte lokalisering i "Magasinet" nært Nidaros domkirke er et spennende forslag. I forbindelse med etableringen av Nidaros pilegrimsgård ble bruken av "Magasinet" drøftet og ikke minst de kulturminnevern hensyn som må tas kom da tydelig fra. Det vil etter vår erfaring være et langsiktig prosjekt å kunne ta dette bygget i bruk som tenkt. Derfor bør en i første omgang sikte mot annen lokalisering, og da peker Statsbyggs eiendom i Munkegata 2 seg ut som et alternativ som bør undersøkes.
- Mange oppgaver er foreslått lagt til sentret. Dersom dette skal bli i den målestokk som foreslått tror vi dette må virkeliggjøres i en lengre tidshorisont enn antydnet. Det blir dermed et spørsmål om prioritering. Blant de oppgaver som det kan være riktig å se i et noe lengre tidsperspektiv tillater vi oss å antyde noe av det som er i kap. 23.2.4 under avsnittet om Formidling og i 23.2.9 Kultur og forskning. Vi stiller også spørsmål ved om i hvor stor grad det umiddelbart er riktig å etablere så omfattende ordninger for stipendier og priser som foreslått i pkt. 23.2.12.

Internasjonalt arbeid

I utredningens kap. 23.2.10 berøres det internasjonale arbeid. Her er flere utfordringer som synliggjør hvordan pilegrimsvirksomheten i vårt land i sterkere grad kan spille på lag med som skjer ellers i Europa.

Det er foreslått at viktige sider ved det nordiske og internasjonale samarbeid og nettverk legges til Sør-Trøndelag fylkeskommune som ansvarlig instans. Dette er etter vår vurdering ikke en riktig forankring for dette arbeidet. Med et nasjonalt pilegrimssenter vil det være unaturlig om ikke dette sentret gis oppgaven med å ivareta det internasjonale arbeidet.

Pilegrimssentra i hele landet

Forslaget om å opprette regionale pilegrimssentra 8 steder i landet er en naturlig konsekvens av at pilegrimsarbeidet er levende mange steder og fortsatt har et potensial til betydelig videre utvikling. Forslaget er et godt strategisk valg som vil bygge opp under det engasjementet som allerede finnes og bidra til livskraftige sentra som kan inngå i et aktivt i et nasjonalt nettverk. Vi ser det som viktig for en helhetlig kirkelig ivaretagelse av pilegrimsarbeidet at disse sentraene kan utvikles slik det skisseres og oppleve seg som en del av en helhet.

Forslaget innebærer en finansieringsmodell hvor både stat, fylkeskommune og kommune deltar. Vi regner med at de offentlige myndigheten vil uttale seg nærmere om selve finansieringen.

Flere steder foreslås at sentrene bygges rundt det som allerede eksisterer. Som kjent er Nidaros pilegrimsgård et slikt senter. Her er finansieringsmodellen som nevnt foran og det er opprettet en egen stiftelse. Flere kirkelige instanser står som stiftere og oppnevner styremedlemmer. Også for andre regionale pilegrimssentra er det naturlig at kirkelige instanser involveres i styring og utvikling.

Det er antydnet at Nidaros pilegrimsgård bør inngå i det nasjonale sentret.

Pilegrimsgården har sin egen historie og et formål som favner noe bredere. Ett av pilegrimsgårdens fokus er mottak av pilegrimer og denne oppgaven bør ligge nettopp her.

Pilegrimssentret bør ha sin oppmerksomhet rettet mot andre oppgaver. Vi tror pilegrimsarbeidet som helhet vil tjene på at pilegrimsgården og det nasjonale pilegrimssentret blir separate instanser som kan "rendyrke" sine spesialiteter samtidig som de samarbeider om oppgaver der det er naturlig. Ved det blir også Pilegrimsgården ett blant flere pilegrimssentre.

Pilegrimsprester

Forslaget om at det opprettes stillinger for pilegrimsprester flere steder i landet vurderes som viktig med tanke på utviklingen av de regionale sentraene, virksomheten rundt disse og ikke minst pilegrimsvandringene.

Det er foreslått at stillingene organiseres innenfor rammene av den vanlige prestatetjeneste slik det er for de stillingene for pilegrimsprester som allerede er opprettet. Vi slutter oss til en slik organisering, men vil peke på at disse stillingene ikke nødvendigvis må innehas av prester. Også andre med kirkelig utdanning kan her gjøre et tjenlig arbeid. Vi tenker da særlig på kateketer og diakoner.

De stillingene som opprettes må være hele årsverk. Å tilføre ressurser tilsvarende halve årsverk er en dårlig løsning både med tanke på rekruttering og praktisk tilrettelegging.

Nasjonalt pilegrimsutvalg

Nidaros bispedømmeråd har tidligere foreslått for Kirkerådet at bispedømmets pilegrimsutvalg blir avløst av et nasjonalt pilegrimsutvalg. I den foreliggende utredningen følges dette opp med forslag om opprettelse av et slikt utvalg, som dog på sikt foreslås lagt under det nasjonale pilegrimssentret. Bispedømmerådet er fortsatt opptatt av at vår kirke gjennom valgte nasjonalkirkelige organer får en sentral rolle i den videre utvikling av pilegrimsarbeidet.

Dersom den nasjonale satsing med opprettelse av Nasjonalt pilegrimssenter blir realisert blir det nødvendig å gjennomgå og sammenholde oppgavefordeling og mandat for sentrets organer og det foreslåtte pilegrimsutvalget. Dette må skje ved forpliktende involvering fra berørte instanser. Dersom det ikke skal være et nasjonalt utvalg under Kirkerådet må vår kirkes interesser fullt ut ivaretas gjennom det som bygges opp rundt pilegrimssentret.

Opplysningsvesenets fond (OVF)

I utredningen foreslås at OVF skal overta og på rimelig basis leie ut pilegrimssentrene. Bispedømmerådet viser i den forbindelse til de mange og store oppgaver som fondet allerede har og til de forvaltningsregler som gjelder for fondet. Vi antar at fondet vil uttale seg om dette, men vi finner grunn til å understreke at eventuelle oppgaver knyttet til pilegrimsarbeidet ikke må svekke muligheten til å ivareta de formål og oppgaver som fondet har.

Oppsummering - avrundning

Utredningen peker i retning av en utvikling som vil gagne både kirkelige og andre samfunnsmessige interesser. Gjennom det som er uttrykt foran gir vi også vår tilslutning til mange av forslagene. Særlig viktig er å sørge for at pilegrimsledene og det som hører med blir ivaretatt på varig basis, samt å utvikle innhold i og tilrettelegge for pilegrimsvandringer. Forslaget om et nasjonalt pilegrimssenter er fremtidsrettet og dette gir vi vår fulle tilslutning til. Gjennom regionale pilegrimssentra vil pilegrimssatsingen fremstå som en nasjonal satsing, noe som er viktig.

Etter det vi forstår er det meningen å arbeide videre med saken i retning av en nasjonal handlingsplan. Med henblikk på den videre prosess vil vi peke på:

Et nasjonalt senter vil innebære å bygge opp noe nytt som etter forslaget dels vil overta oppgaver som andre instanser har i dag. Da er det avgjørende at dette skjer på en måte som ikke river ned noe av det eksisterende. Den videre utvikling av pilegrimsmotivet må stå i sammenheng med og representere en videreføring av det som nå er i et godt spor.

Også i fremtiden vil det være mange aktører i pilegrimsarbeidet. Det er nødvendig å finne en oppgavefordeling og bygge strukturer som hindrer spenningsforhold mellom aktørene.

Som et ledd i arbeidet med en handlingsplan mener vi det er nødvendig å konkretisere alternativer knyttet til blant annet oppgavefordeling, samordningsstrukturer mellom sentrale aktører og organisasjons- og styringsmodell for det nasjonale sentret. Sentrale aktører bør involveres før en endelig handlingsplan vedtas.

Med vennlig hilsen

Kristian Stendahl e.f.
stiftsdirektør